

בס"ד, י"ג תשרי התשפ"ז

בכורות ו' – סוסים וגמלים בבכורה, ולד ממין אחר וחלב בהמה טמאה

שאלות:

1. לגמלה של אריאל נולד בכור. האם יש בו קדושת בכורה?

בכורה בסוסים וגמלים

- בסוף הדף הקודם ראינו שרבי יוסי הגלילי ממעט פטרי סוסים וגמלים מפדיון בשה, ועדיין אפשר שהם נפדים בדבר אחר. בברייתא הוא ממשיך שהכפילות "פטר חמור" "פטר חמור" ממעטת אותם מדין בכורה לגמרי.
- רב אחאי הקשה: שבעצם צריך לצורך הלימוד את שני הפסוקים, כי אם "פטר חמור תפדה בשה" היה נכתב רק פעם אחת, הייתי אומר שהחמור, שהיה בכלל הפסוק 'וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה', ויצא מהכלל ללמד שכולן נפדות בשה. לכן נכתב פסוק שני, שדווקא חמור נפדה בשה. אז אולי הוא רק ממעט סוסים וגמלים מפדיון בשה, והם עדיין נפדים בדבר אחר?
- הגמרא עונה שאם ככה אפשר היה לכתוב בפעם השנייה רק "חמור תפדה בשה". החזרה על המילה "פטר" ממעטת אותם מדין פטר בכורה לגמרי.
- הגמרא שואלת: התנא של משנתינו לומד מהכפילות "פטר חמור" שגם האם וגם הוולד צריכים להיות חמורים, אז מנין לו שסוסים וגמלים לא חייבים בבכורה? ועונה שרב פפא אמר שהוא לומד מכלל ופרט: "כָּל מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֶׂה, וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׂה". "כל מקנך תזכר" הוא כלל, שור ושה וחמור הם הפרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט.
- הגמרא שואלת: ואיך רבי יוסי הגלילי לא לומד כלל ופרט? ועונה שהמילה "פטר" לפני "חמור" הפסיקה את העניין, ולכן החמור לא נחשב פרט של הכלל. התנא של המשנה ענה שהו"ו ב"ופטר" חיברה אותו בחזרה לכלל.
- רבי יוסי הגלילי הקשה: אם החמור פרט של הכלל, לא היה צריך לא "פטר" ולא ו"ו.
- והתנא של המשנה ענה שרק שור ושה הם קדושת הגוף (מקריבים אותם), והחמור קדושת דמים (פודים אותו), ולכן התורה הפרידה ביניהם ב"פטר" והחזירה וחיברה בו"ו, ללמד שגם החמור פרט של הכלל.

2. לאתון של משה נולד ולד שדומה בחלקו לסוס. האם הוא חייב בבכורה?

בכורה בולד שנולד ממין אחר

- הגמרא מביאה שלושה ספקות על ולד ממין אחר שיש בו מקצת סימנים של אמו, כל ספק נוסף נשאל בהנחה שבמקרה הקודם חייבים בבכורה. בדף הקודם ראינו שברחל שילדה מין עז, מקצת סימנים כבר מחייבים בבכורה.
- הספק הראשון: פרה שילדה מין חמור. ברחל ועז שתיהן טהורות ובשתיהן יש קדושת הגוף, אבל כאן הפרה קדושת הגוף והחמור רק קדושת דמים, אז אולי הוולד פטור. או שאולי, כיוון ששניהם מתקדשים בבכורה, הוא חייב.

- **השני:** חמור שילדה מין סוס. הסוס בכלל לא מתקדש בבכורה, אז אולי פטור. או שאולי, כיוון שהוא מין טמא כמו האם, הוא חייב.
- **השלישי:** פרה שילדה מין סוס. הפרה מתקדשת והסוס לא, אז אולי פטור. או שאולי מקצת סימנים זה דבר חשוב, והוא חייב.
- הגמרא **מנסה** להוכיח מברייטא שאומרת שבהמה טהורה שילדה מין טמא פטורה, ואם יש בו מקצת סימנים חייבת: הרי זה כולל אפילו פרה שילדה מין סוס. הגמרא **דוחה** את הניסיון: כי מדובר רק בפרה שילדה מין חמור, ששניהם מתקדשים בבכורה וזה הספק היחיד משלושת הספקות שבאמת אפשר להוכיח.
- הגמרא **מנסה** להוכיח מברייטא אחרת שאומרת שפרה שילדה מין חמור, וחמור שילדה מין סוס, פטורות, ואם יש בהן מקצת סימנים חייבות: הרי זה מתייחס לשתייהן. הגמרא **דוחה** את הניסיון: כי עניין הסימנים מתייחס רק לפרה שילדה מין חמור. הגמרא **שואלת**: אם ככה, למה הברייטא בכלל שונה גם חמור שילדה מין סוס? פשוט שהוא פטור, כי אם אפילו בפרה וחמור, ששניהם מתקדשים, פטור, כל שכן כאן! **ועונה** שהיה אפשר לחשוב שפרה וחמור שונים מאוד (לפרה קרניים ופרסות סדוקות ולחמור לא), אבל חמור וסוס דומים, ולכן הוולד הוא סתם "חמור אדום" ולא סוס וחייב. הברייטא באה ללמד שהוא פטור.

3. לפרה של אלחנן נולד עגל שנראה כמו גמל. מותר לאכול אותו?

אכילת ולד ממין אחר, וחלב בהמה טמאה

- המשנה **אמרה** שבאכילה הולכים אחרי האם: בהמה טהורה שילדה מין טמא – הוולד מותר, וטמאה שילדה מין טהורה – אסור, כי היוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור. הגמרא **שואלת**: למה צריך לומר את המשפט האחרון? **ועונה** שזה סימן, כדי שלא תחליף בטעות את המקרים בגרסת המשנה.
- הגמרא **שואלת**: ומנין שבאכילה הולכים אחרי האם? **ועונה** בברייטא שהפסוק "אֵךְ אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַל הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרִי־סִי הַפָּרָה אֵת הַגֶּמֶל כִּי מַעַל הַגֶּרֶה הוּא וּפְרָסָה אֵינָנוּ מִפְרִי־סִי טָמֵא הוּא לָכֶם" אוסר בהמה שיש בה סימני טהרה אבל נולדה מטמאה. ואמנם אפשר לפרש שהוא אוסר טמאה שנולדה מטהורה כלומר שבאה ממפריסי הפרסה, אבל המיעוט על הגמל "הוא" ממעט שרק גמל שנולד מגמלה טמא, ולא גמל שנולד מפרה.
- **רבי שמעון** חולק בברייטא ואומר ש"גמל" נכתב פעמיים פעם בפרשת שמיני ופעם בפרשת ראה, אחד לגמל שנולד מגמלה ואחד לגמל שנולד מפרה, שגם הוא אסור. הגמרא **שואלת**: **וחכמים** דורשים את הכפילות, אחד לאסור את הגמל עצמו ואחד לאסור את החלב שלו.
- הגמרא **שואלת**: ומנין ל**רבי שמעון** איסור חלב? **ועונה** שמ"אֵת הַגֶּמֶל", כי המילה "אֵת" מרבה. **חכמים** לא דורשים "אֵת", כמו ש**שמעון העמסוני** שדרש כל "אֵת" בתורה לרבות, ופירש כשהגיע ל"אֵת ד' אֱלֹהֶיךָ תִירָא", כי אין מה לרבות. תלמידיו שאלו מה יהיה על כל הדרשות, והוא ענה שכמו שקיבל שכר על הדרישה, כך יקבל שכר על הפרישה. עד ש**רבי עקיבא** בא ולימד ש"אֵת ד' אֱלֹהֶיךָ תִירָא" מרבה תלמידי חכמים.

- **רב אחא בריה דרבא שאל את רב אשי:** למה צריך פסוק מיוחד לאסור חלב בהמה טמאה, הרי שומן, רוטב ושיירי בשר שבשולי הקדירה של בעלי חיים טמאים כבר נאסרו מהפסוק "הטמאים"? **ורב אשי ענה** שאפשר היה לחשוב שחלב בהמה טמאה מותר, כי חלב בהמה טהורה הוא חידוש: הוא נוצר מדם שנעכר, והדם אסור, לכן אולי גם חלב טמאה מותר.
 - **הגמרא שואלת:** זה מובן למי שסובר שהחלב הוא דם שנעכר, אבל למי שסובר שהחלב לא נוצר מדם, מה החידוש? **ועונה** שלשיטתו גם יש חידוש כי החלב הוא כמו אבר מן החי, ובכל זאת הוא מותר.
 - **הגמרא שואלת:** אם ככה שזה דומה לאבר מן החי, מנין שחלב בהמה טהורה מותר? ומנסה להוכיח ממה שהתורה אסרה בשר בחלב, כלומר חלב לבד מותר. **הגמרא דוחה** את הניסיון: כי אולי חלב לבד אסור באכילה ומותר בהנאה, ובשר בחלב אסור גם בהנאה. וגם **לרבי שמעון**, שמתיר בשר בחלב בהנאה, אין ראיה: כי אפילו אם חלב לבד אסור, האיסור של בשר בחלב מלמד שגם לוקים על הבישול.
 - הגמרא מנסה** להוכיח מפסולי המוקדשין (קדשים שנפל בהם מום ונפדו): "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בֶּשֶׂר" – בשר ולא גיזה ולא חלב, כלומר חלב של חולין מותר. **הגמרא דוחה** את הניסיון: כי אולי חלב חולין אסור באכילה ומותר בהנאה, וחלב קדשים אסור גם בהנאה.
 - הגמרא מנסה** להוכיח מהפסוק "וְיָדִי חֵלֶב עֲזִים לְלֶחְמְךָ לֶלֶחֶם בֵּיתְךָ". **הגמרא דוחה** את הניסיון: כי אולי זה לסחורה.
 - בסוף **הגמרא מוכיחה** מהפסוק "וְאֵת עֶשְׂרֵת חֲרִיצֵי הַחֵלֶב תָּבִיא לְשֹׁר הָאֵלֶף", שישי שלח עם דוד למלחמה. אולי גם זה לסחורה? **הגמרא שואלת:** וכי דרך המלחמה לסחורה? ועוד ראיות מ"אָרְץ זֶבֶת חֵלֶב וְדָבָשׁ", שהתורה לא הייתה משבחת בדבר שלא ראוי לאכילה, וגם מהפסוק מ"לְכוּ נִשְׁכְּרוּ וְאָכְלוּ... יֵין וְחֵלֶב".
 - **הגמרא חוזרת לרבי שמעון ולחכמים** ששניהם דרשו את הכפילות שנאמרה בגמל, ושואלת: אלא מעתה, גם "שפן", "ארנבת" ו"חזיר" נכתבו פעמיים, ומהם לא לומדים כלום! **ועונה** שהם נשנו רק כי התורה חזרה בספר דברים על הבהמות הטמאות בגלל השסועה (בעל חיים עם שני גבים ושתי שדרות), ולמרות שגם "גמל" נשנה רק בגלל זה. בכל מקום שאפשר לדרוש דורשים, ולכן דרשנו את הגמל.
 - **הגמרא מביאה** עוד ברייתא שאומרת שרחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מבכורה, ואם יש בו מקצת סימנים של אמו חייבת. **רבי שמעון אמר** שפטורה עד שראשו ורובו של הוולד דומים לאמו.
 - הגמרא שואלת:** האם **רבי שמעון דורש** "ראשו ורובו דומים לאמו" גם לאכילה? לבכורה זה נלמד מ"אֵף בְּכוֹר שׁוֹר": שור ובכורו שור. אבל לאכילה התורה אסרה רק גמל גמור, ולכן אולי גמל שיש בו מקצת סימנים של פרה כבר מותר. או שאולי אין הבדל.
- והגמרא תמשיך לדון בשאלה הזו בדף הבא.